

আদিযুগ

৪ চৰ্যাপদ আৰু অকাণ্ড বচনা ।

✓ চৰ্যাপীঠ : খৃষ্টীয় চতুৰ্দশ শতিকাৰ আগৰ অসমীয়া লিখিত-সাহিত্যৰ নিদৰ্শন বৰ কম। দেশৰ সৈমেকা জলবায়ু, অতিবৃষ্টি আৰু বানপানী, কীট-পতঙ্গ, নিগনি-এন্ধুৰৰ উৎপাত, বাৰ্জনৈতিক বিপৰ্যয়, মাতৃহৰ অনাদৰ আৰু পুৰি সংৰক্ষণজ্ঞানৰ অভাৱ আদিৰ ফলত প্ৰাচীন পুথি বহুতেই হয়তো কালৰ গৰ্ভত লয় পালে। বৈষ্ণৱ আন্দোলন আৰু জাগৰণে জনসাধাৰণৰ জ্ঞানস্পৃহা বৃদ্ধি কৰিলে আৰু ধৰ্মমূলক পুথি নকল কৰি ৰুখাৰ অভ্যাস সৃষ্টি কৰিলে; সেই কাৰণেই বৈষ্ণৱ যুগৰ পৰৱৰ্তী কালত ৰচিত হোৱা পুথি বেছিভাগেই হয়তো উদ্ধাৰ হৈছে। বৈষ্ণৱ আন্দোলনে জনসাধাৰণক মাতৃভাষাত বচনা কৰা পুথিক সমাদৰ আৰু শ্ৰদ্ধা কৰিবলৈ শিকালে। তাৰ আগতে সংস্কৃত পুথিকেহে শাস্ত্ৰজ্ঞানবোধে সমাদৰ কৰিছিল। এইবোৰ কাৰণেই মাধৱ কন্দলীৰ আগতে ৰচিত হোৱা পুথিৰ নিদৰ্শন ইমান কম। মাধৱ কন্দলীৰ বচনাত অসমীয়া ভাষাৰ সাহিত্যিক ঠাঁচৰ যি পৰিপূৰ্ণ অৱস্থা দেখা পাওঁ তাৰ পৰা আমি সহজে অনুমান কৰিব পাৰোঁ যে তেওঁৰ হাতত পূৰ্বপৰা চলি অহা সাহিত্যিক পৰম্পৰাৰ ক্ৰমবিকাশ ঘটি পূৰ্ণ পৰিণতি লাভ কৰিছিল। সম্ভৱতঃ মাধৱ কন্দলীৰ আগতে ভালৈ কেইজন কবি-সাহিত্যিকৰ উদ্ভৱ হৈছিল যিসকলৰ বচনা কালৰ কবলত লয় পালে।

খৃষ্টীয় দশম-একাদশ শতিকাৰপৰা আৰম্ভ কৰি চতুৰ্দশ শতিকালৈ—এই তিনিচাৰি শ বছৰৰ সাহিত্যিক নিদৰ্শন বুলিবলৈ আমাৰ হাতত আছে মাত্ৰ সহস্ৰীয়া বৌদ্ধ সিদ্ধচাৰ্যসকলৰ “চৰ্য্যাপদ-বিনিশ্চয়”।

১২০৭ চনত মহামহোপাধ্যায় হৰপ্ৰসাদ শাস্ত্ৰীয়ে নেপাল ৰাজ-দৰবাৰ গ্ৰন্থালয়ৰপৰা এই ‘চৰ্য্যাপদ’ বা বৌদ্ধগানসমূহ উদ্ধাৰ কৰি আনি “হাজাৰ বংসৱেৰ

পুৰাণ বাৰাণসী ভাষাৰ বৌদ্ধগান 'ক দোহা'—এই নামেৰে ১২২৬ চনত প্ৰকাশ কৰে। মূৰতে চাৰিখন একে পৰ্বাচৰ পুৰি শাস্ত্ৰীয়েৰে সংগ্ৰহ কৰি আনি প্ৰকাশ কৰে—সৰ্বোহৰজৰ দোহাকোষ, কলাচাৰ্যৰ দোহাকোষ, ভাৰ্গৱ আৰু চৰ্ঘাচৰ্ঘ-বিনিষ্কৰ। 'চৰ্ঘাচৰ্ঘ-বিনিষ্কৰ' নামটো শাস্ত্ৰীয়েৰে দিয়া, আচল নাম 'চৰ্ঘাগীতিকা'। অধ্যাত্মগীত অৰ্থত 'চৰ্ঘা' শব্দটোৰ ব্যৱহাৰ পুৰণি কালত বিভিন্ন গ্ৰন্থত ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়। ডঃ ব্ৰজেশ্বৰ সেনে ষাৰদশ শতাব্দীত ৰচিত 'মানসোৱাস' গ্ৰন্থৰপৰা চৰ্ঘাৰ সংজ্ঞা এনেকৈ উদ্ধৃত কৰিছে—

অৰ্থাধ্যাত্মিকঃ প্ৰাসঃ পাদধিত্যশৌভনম্

উক্তবাৰ্ধে ভৱেদেৱং চৰ্ঘা সাতু নিগদাতে।

অৰ্থাৎ অধ্যাত্মজনিত অৰ্থ, 'পদান্তে মিল আৰু দুই চৰণ'; বিতীয় অৰ্দ্ধতো সেই একে লক্ষণ—ইয়াকে বোলে চৰ্ঘা।

চৰ্ঘাগীতসমূহ গানৰ কাৰণে ৰচিত। সেই কাৰণে প্ৰত্যেকটো চৰ্ঘাতে, পৰ-
ৱৰ্তী কালত বৰগীতবোৰত থকাৰ দৰে বাগ সংযোগ কৰা আছে। প্ৰত্যেকপদৰ
দ্বিতীয় চৰণটো ক্ৰমৰ অৰ্থাৎ দোহাৰি গাব লাগে। উদ্ধাৰ কৰি অনা পুৰিখনত
সৰ্বমুঠ ৪৬টা সম্পূৰ্ণ আৰু এটা খণ্ডিত গান বা দোহা আছে। চৌবিশজন
সিদ্ধচাৰ্যৰ ৰচিত গীত এই সংগ্ৰহত সন্নিবিষ্ট আছে। উক্ত ২৪ জন গীতিকাৰ
নেপাল আৰু তিব্বত দেশত মহাযানী সম্প্ৰদায়ৰ পূজনীয় ৮৪ জন সিদ্ধ পুৰুষৰ
অন্তৰ্ভুক্ত। উক্ত সিদ্ধপুৰুষসকলৰ অগ্ৰণী মীননাথ, মংস্ত্ৰেন্দ্ৰনাথ, লুইপা
(লৌ হিতাপাদ) আৰু সবহপা কামৰূপৰ লোক আছিল বুলি প্ৰসিদ্ধি আছে।
তাৰ উপৰিও কামৰূপ প্ৰাচীন কালৰপৰা, বিশেষকৈ ৮ম শতিকামানৰপৰা তন্ত্ৰ-
প্ৰধান দেশ ৰূপে পৰিচিত। তাত্ত্বিক মহাযানী সম্প্ৰদায় যেনে বজ্ৰযান, সহজযান
আদিৰ লগতো কামৰূপৰ নাম জড়িত। তিব্বতী গ্ৰন্থ Pag Sam Jon Zan
মতে সবহপাদ কামৰূপৰ ৰাজ্যী ৰাজ্যতে উদ্ভৱ হৈছিল। এই ৰাজ্যী ৰাজ্য
কামৰূপৰ ৰাণী অঞ্জল বুলি পণ্ডিতসকলে অহমান কৰিছে। লামা তাবানাথ
আৰু Grub To'b নামৰ তিব্বতী গ্ৰন্থৰ মতে মীননাথ কামৰূপৰ কৈৱৰ্ত আছিল
আৰু বাৰ বছৰ কাল মাছৰ পেটত থাকিবলগীয়া হোৱাত সেই অৱস্থাত
মহাদেৱৰপৰা ধৰ্মোপদেশ শুনি সিদ্ধি লাভ কৰে। তিব্বতী ঐতিহ্যমতে লুইপাদ
আৰু মীননাথ একেজন বুলি ধৰা হয় যদিও তেওঁলোক পৃথক লোক বুলিও প্ৰমাণ
দাঙি ধৰা হয়। এই দুজন সিদ্ধ কামৰূপৰ লোক বুলি শাস্ত্ৰ প্ৰমাণ আৰু লোক
প্ৰসিদ্ধি আছে। গতিকে উক্ত তাত্ত্বিক বৌদ্ধচাৰ্যসকলৰ হয়তো ভালেকেইজন

কামৰূপৰে লোক আছিল, নাইবা কামৰূপৰ লগত খনিষ্ঠ সম্পৰ্ক বাখিছিল। গতিকে বৌদ্ধগান বা দোহাসমূহে অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ প্ৰাচীনতম নিদৰ্শন দাঙি ধৰাত একো আচৰিত হবলগীয়া নাই। ধাৰণা হৈ সিদ্ধকলে পৃথাকপৃথাক প্ৰচলিত সেই সময়ৰ কথিত ভাষাসমূহৰ ভিত্তিত এটা উমৈহতীয়া সাহিত্যিক ভাষা সৃষ্টি কৰি লৈছিল যিব ফলত বিভিন্ন আঞ্চলিক ভাষাৰ বৈশিষ্ট্য তাত দেখা পাওঁ। এই চৰ্যাসমূহৰ বচনাকালত কামৰূপ ৰাজ্যত পাল ৰজাসকলে ৰাজত্ব কৰিছিল। ৮কনকলাল বৰুৱাই 'কামৰূপ আৰু বজ্জয়ান' নামৰ ইংৰাজী প্ৰবন্ধত দেখুৱাব বিচাৰিছে যে সৰহপাৰে কামৰূপৰ দশম শতাব্দীৰ ৰজা ৰত্নপালক বজ্জয়ানী পন্থাত বিশ্বাস জন্মাইছিল আৰু সৰহৰ প্ৰসিদ্ধ শিষ্ট নাগাৰ্জুনক অসমতে প্ৰতিপত্তি লাভ কৰিছিল। 'পাগ-সাম-জোন-জান' নামৰ তিব্বতী গ্ৰন্থত উল্লেখ থকা সৰহপাদ আৰু নাগাৰ্জুনক কামৰূপৰ লগত জড়িত আছিল বুলি স্বীকাৰ কৰি ললে আৰু উক্ত গ্ৰন্থত উল্লেখ থকা ৰজা ৰত্নকল যদি ৰত্নপাল বুলি মানি লোৱা হয় তেন্তে কামৰূপত যে বজ্জয়ান বা সহজয়ান সচালনি নহলেও সীমিতভাৱে প্ৰচলিত আছিল সেই বিষয়ে সন্দেহ নাই। কিন্তু এই সময়ছোৱাত কামাখ্যা বা কামেশ্বৰ-মহাগৌৰীক কেন্দ্ৰ কৰি কামৰূপৰে তাত্ত্বিক পীঠৰূপে প্ৰখ্যাত হৈ পৰিছিল সেই কথাও বিভিন্ন তথ্য উল্লেখৰ পৰা সহজে বুজিব পাৰি।

বৌদ্ধগান আৰু দোহাসমূহ সহজয়ান পন্থৰ ধৰ্মসাধন গীত। প্ৰত্যেকটো চৰ্যা সাঁথৰৰ দৰে; ইয়াৰ বাহ্যিক অৰ্থ অতি সহজ, কিন্তু গূঢ়াৰ্থ বা মৰ্মাৰ্থ বুজা কঠিন। এই কাৰণেই এই গীতসমূহৰ বৃত্তিকাৰে ইয়াৰ ভাষাক সদ্ধাভাষা বা সদ্ধা-ভাষা বুলিছে। সদ্ধা, বা সদ্ধা ভাষা এনে ধৰণেও ব্যাখ্যা কৰা হয়। যি ভাষা বা শব্দৰ মৰ্মাৰ্থ অশুদ্ধান কৰি (বৈ) বুজিব লাগে সেয়ে সদ্ধা ভাষা। বা যি ভাষাৰ অৰ্থ বিশেষভাৱে নিৰ্দিষ্ট (হা) সেয়ে সদ্ধা ভাষা। সদ্ধাৰ আধা আলো আধা হাঁহাৰ বহুশ্ৰয়নতাই প্ৰত্যেক চৰ্যাকে আবৰি ৰাখিছে। এই মতবাদৰ সাৰাংশ হ'ল এয়ে যে চিন্তাৰ লগত বিশ্ব-সম্পৰ্ক বিচ্ছেদ ঘটাই, সকলো বাহ্যিক ভেদতাব বিলুপ্ত কৰি চিন্তক শূন্যতাত প্ৰতিষ্ঠা কৰা। এই শূন্যতাবোধৰ লগত কৰুণাৰ সংযোগ ঘটিলে চিন্তাই নিৰ্বাণ লাভ কৰে। নিৰ্বাণ দুখময়, সংসাৰ বা ভব দুখময়। অবিদ্যাক নাশ কৰি অহংতাৰৰ বিলুপ্তিসাধন ঘটাই শূন্যতাত স্থিত হব পাৰিলেই সহজ্ঞানন্দ লাভ হয়। কিন্তু এই সাধনপথ দুৰ্গম, গম্ভীৰে গুৰুৰ সাহায্যত ধৰ্মৰ তত্ত্ব বুজিব লাগে। সেই কাৰণে প্ৰায় চৰ্যাতে গুৰুৰ সহায়ত

৪৬ আদিসুগ

গীতৰ মৰ্ম আৰু সাধন তত্ত্ব বুজি লবলৈ উপদেশ দিছে। অৱশ্যে যিসকল সহজ-
মাগী সাধকক উদ্দেশ্য কৰি দোহাবোৰ বৰ্চিত হৈছিল তেওঁলোকৰ পক্ষে ইয়াৰ
প্ৰতীক-ধৰ্মী ভাষাৰ কুঁৱলী ভেদি সহজীয়া মাৰ্গৰ আধ্যাত্মিক তত্ত্ব অসুধাৰন
কৰাত হয়তো বৰ বেচি অসুবিধা নহৈছিল; কিন্তু মাৰ্গৰ লগত পৰিচয় নথকা
সকলৰ পক্ষে ইয়াৰ উপদেশ অসম্ভবেৰে উপলব্ধি কৰা কষ্টকৰ।